

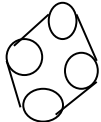
**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATIKO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU ESO...**

Okosita 04, 2019: Penitiko 8 [Pentecost 08]

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavoui na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu-cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gumu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarau ni vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

A. Ena macawa ogo Siga ni Turaga 04 Okosita, 2019:

Eda sa golevi Emosi ena macawa rua, ia ena macawa sa oti, Julai 28 kei na macawa ogo Okosita 04, eda golevi Osea kina na parofita. Eda a raica mai vakararaba na veika ea yaco ni bera na nodrau gauna, na veitaravi ni veika ea yaco kei na veigauna ka tarava yani. Eda na dikeva tale e vica na vakasama bibi ea sa golevi oti mai: 1. E rau veiwekani nai vola e rua ogo: Emosi kei Osea, ka rau parofisai ruarua e nai ka 8 ni senitiuri, e rau vola makawa toka; erau a parofisai tikoga ki na matanitu ko Isireli, ia e yaga talega na nodrau parofisai vei Juta, kei keda talega ena gauna ogo. 2. Eda raica ni taumada na veivakatorocaketaki mai Roma, na buli ni veiliutaki ni matanitu, na ta ni gaunisala ka vakarawarawataka na veitosoyaki; ka vaka talega kina ko Kirisi ena vuli vuku kei na kena vakayagataki raraba ni kena vosa ea qai volai kina nai VTV. E tatara nai vakarau ni bula ni vanua erua ogo ena veivanua vakavolivolita ka okati kina ko Isireli –Juta ka sota kina na gaunisala ni veivoli kei nai sotasota ni tamata. Na veimatani ogo era kauta mai na nodra kalou kei na kenai vakavuvuli. 3. Ko Isireli kei Juta erau dau rawai me vakanadakuya nai vakarau ni nodra qarava na Kalou ko Jiova, ka ra rawai ena nodra kalou na

vulagi. Sa tu na dina, dodonu kei na savasava vaKalou me rau valataka, ia erau sa vakanadakuya ga. 4. Eda vakadeitaka ni dina tikoga nai vakavuvuli ka tekivu ena gauna nei Mosese ena kena soli na Vunau e Tini, ko ya mera muria ka talairawarawa ki na vunau. Ke ra talaidredre ena lewa ni Kalou ena vakaoqo: talaidredre = totogi [se vakavulici]; talairawarawa = vakalougatataki.

5. E na nodra bula vakaitikotiko e kune kina na veika oqo: a. na veigauna eso ni sautu; na veigauna eso ni bula vinaka ni sa levu nai yau; na veigauna era vutuniyau kina eso, ka so talega era dravudravua ka vakaloloma sara, [‘the haves’ and ‘the have nots’], nai vakarau ni bula vakaoqo sa wasea rua na nodra bula na lewe ni vanua.

6. Na bula torocake vakaoqo sa vakaleqa talega na nodra bula vakaveiwekani [moral effects], ena veilawakitaki, se na veivakalaboci, sa lutu dromu kina na dina kei na dodonu, ka me rawa ga na tubu vakailavo, se toro cake ena sala butobuto eso. Sa tara talega na nodra bula vakalotu. Baleta ni ko Jeruisalemi ei sotasota ni tamata, ka ra kauta mai na kalou vovou eso me kune kina na bula vutuniyau. Sa duri mai Peceli na kalou ni Kenani, ko ya na kalou ni dauyalewa [fertility gods], kei na kalou me kauta mai na vuata. Sa veisaqasaqa kei na Kalou ko Jiova,[Yahweh] e dodonu me solia vua na vuata, ka solia talega na vutuniyau ena bula ni tamata. Ko ira na tamata ni Kalou e dodonu mera matabete yalosavasava ka matanitu savasava ni ra sa Nona na Kalou, sa yaco ga me dua na mata tamata vakataki koya ko ira na kena vo ni veimatanitu tani.

7. E sega ni dredre Vua na Kalou me vakanadakui ira, ia me vaka ga ni sa yalataka oti tu ni ‘watina’ ko Isireli ka sa dredre sara me buita se ‘sereki’ koya tani [divorce]. Sa tu oti na Veiyalayalati, ea tauyavutaki ena gauna i Mosese, ka na dei tu ga vakakina. E nai vola erua oqo nei Emosi kei Osea sa gadreva na Kalou me vakatavulici [discipline] Isireli [kei Juta talega].

8. Na veisala eso e muria na Kalou me veivakavulici kina: a. Dravuisiga- lailai na kakana [shortage of food]; lailai na wai ni gunu [shortage of water]; na mate me vakaleqa na kakana tei [disease that ravaged crops]; na matedewa eso kei na nodra sika botei mai vei ira na meca, [plagues and raids]; na cagi laba e kauta mai na buka waqa [storms bring fire]; na uneune [earthquake]; na nodra kau vakabobula [exile], era a kau vakabobula ki Asiria ena 721 BC/BCE, ni oti e 30 na yabaki ena gauna nei Emosi, ka oti e 10 na yabaki ena gauna nei Osea.

9. Meda dau vakasamataka: Dina ga ni yaco tikoga na veisau ni draki [CLIMATE CHANGE] kei na toso ni vuravura kei na kena yaco na veika eda sa raica e cake ka na duidui na noda vakadewataka

[interpretations], sa dodonu meda taroga tikoga, “A cava beka e gadreva na Kalou me vakatavulici keda kina? Se cava beka e dodonu meda veisautaka, cakava se meda veivutunitaka, e so nai vakarau eda kila ni sega ni dodonu? 10. Eda na raica enai vola nei Osea na vakasama bibi ena ‘7’ e cake, ko ya, ni ko Isireli na watina na Kalou ka dredre me ‘sereka’ ia ena muria eso na sala me vakatavulici koya kina na watina me rawa ni veisau. Enai tekivu ga ni vola nei Osea sa laurai kina nai naki ni Kalou me baleti Isireli: na veiwatini nei Osea kei Komera sa dusia nai naki ni Kalou ko ya na kena dei tu na Nona lomani Isireli, veitalia ga na nona dautagane se lako sese, sa gu tikoga na Yalona [se na Kalou] me kauti koya lesu mai. Nai naki ni vola ogo me vakaraitaka na loloma ni Kalou vei ira na matatamatai valavalaca. 11. Sa Nona parofisai ko Osea na luvei Pieri ena gauna ni nona Tui Juta ko Usaia 781-740], Jocame [740-736], Easi [736-716] kei Esekaia [716-687], ka Tui Isireli ko Jeropoama [783-743] na luvei Jeoasi [kua so ni leqataka na duidui ni veigauna era tukuni se volai, e duidui na nodrai tukutuku na Dau ni VT, ia vakararaba ga sa rawa meda kila ni yaco ena dua na gauna vaka ko ya;]. Sa mai cava kina na gauna ni sautu ka sa toro sobu na bula ni tamata ena gauna nei Jeropoama II, na Tui Isireli. E daumaka tu na nodra bula ko ira na veta e cake ni lewe ni vanua, ia era tabaki sobu ga ka vakalolomataki na dravudravua mai vei ira sa rawati ira, ko ira na vutuniyau. [Eda sa kila ni sa curu uciwai nai vakarau ni bula mai vei ira na vanua veivolekati ka ra kauta talega yani na nodra kalou (fertility gods) me qaravi e Isireli, ka sa rawa ni dua e rawai ena bula vou ogo, ko Komera se Gomar. Osea se ‘Hosea’ ena vosa vakaIpiriu: ‘Houzie’ se Kirisi ‘Housee’ e vu vata kei na yaca ‘Josua’-Iosuah se ‘Jisu’ ka kenai balebale na veivakabulai se nai vakabula. Ko Komera se ‘Gomar’ na kenai balebale ‘taucoko’ka wilika na Osea 1:4-5, na Kalou ga e ‘kaburaka’ se solia na luvena na yalewa dautagane...nai yaloyalo kei Isireli. Wilika talega na I Koronica 7:14]. Ea rairai volai ena 715 BC/BCE ka baleta na veika a yaco ena 753-715.

A. Osea 11: 1-11: Meda raica vakatotolo na veivakasama totoka ena Osea eda sa goleva oti: Na Osea 1: 2-10 sa tukuna kina na Kalou na nonai naki ni dei tu na nona loloma vei ira na matatamatai valavalaca. Na Osea 3:1 sa kovuta na loloma ni Kalou e Isireli, dina ga ni valavalaca tikoga ko Isireli. Sa sega ni ka rawarawa na nona vakadonuya e dua na tagane me vakamautaka e dua na yalewa dautagane, ia oqori nai vakaro ni Kalou vei Osea ka ni vinakata na Kalou me tukuna kina na nonai naki e Isireli. Sa vakayagataka na Kalou nai

yaloyalo ni nona loloma me vakataki Osea, me ciqomi Komera tikoga dina ga ni sai valavalaca. Eda raica nai balebale ni yacadra na luvena, na yaca ka solia na Kalou sa baleta na nonai tuvatuva kei na nonai naki. Sa dua na ka vinaka meda dau veitalanoataka nai balebale ni yacada, ka ra nakita na gase meda vakayacani kina. Na yaca talega sa ka bibi ena vakasama vakaiVT ka yaco sara meda daumasu ena yacai Jisu...sa dua na ulutaga vinaka me veitalanoataki. Ena boto ni nona veitotogitaki na Kalou e no kina na nona loloma levu sara vei ira na Isireli, ka vakakina vei keda na tamatai valavalaca. Na Osea 11:1-11: I. Eda sa vakadeitaka na vakasama bibi ko ya, ena boto ni nona veitotogitaki na Kalou, na nona loloma levu sara me baleti ira na nona tamata na Isireli era dau veivukiyaki. E vakakina enai talanoa oqo, sa dusia na Kalou na nona lomani Isireli me vaka edua na gone dramidrami, a susugi koya cake, vakani koya ka vakatoka me ‘Luvequ.’ Nira tiko vakabobula mai Ijipita, a lomani ira ka kauti ira lesu tale mai. II. Sa raica na Kalou na nodra sega ni dina, era laki qarava tale na kalou tani ka vuki tani mai vua. Ia sa sega ni veisau nona loloma na Kalou, sa reguca, keveta ka ni nona gone ni toko. Ia era vuki tani tikoga. III. Ni vaka tikoga koya na nodrai valavala, sa raica na Kalou ni dodonu ga mera vakavulici [totogitaki mada] me rawa nira vulica rawa na nodra cala [Vakarua 29:23]. Ia nai totogi se veivakavulici e sega ni cati ira, ko ya ni vakayacora na Kalou na veika mera liaci ira kina; ia sa gaunisala ga me vaayarayarataki ira mera lesu mai ka ni dei tu ga nona lomani ira. IV. Sa sega ni veisautaka na Kalou na nona lomani ira na Isireli. Ena tikina e 8 “...sa duatani na yaloqu e lomaqu,a sa tubu sara mai na noqu dauloloma.” [se ‘ena sega ni vakatara na yaloqu meu vakarusai iko baleta ni sa rui titobu na noqu lomani iko Isireli’]. Sa dusia na Kalou ena vosa nei Osea ni rau salavata sara na dodonu kei na dina [justice] kei na loloma savu ni Kalou [grace]...erau tiki ni nona bula na Kalou me mai noda talega me tiki ni noda bula. V. Sa bibi sara ni sa dusia na Kalou ni sega ni tamata ko koya, me veivukiyaki se veigoleyaki, ko koya na Kalou sa Savasava, Yalododonu, sa dei tu na nona loloma sa mai vakataucokotaka na Mesaia. VI. Ni da wilika vinaka nai vola sa boroya ga ka tukuna na loloma ni Kalou sa mai vakaraitaka ka bulataka na Turaga ko Jisu [qai veitalanoataka koya].

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona*

tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatu [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same ogo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatanitu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaru [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6 Nai kalima ni wasewase ni Same [107-150] sa baleta ga na vakavinavinaka vua na Kalou ena vuku ni nona cakacaka, na veivakalougatataki e kune mai na bula dodonu ka savasava; na vakavinavinaka vua na Kalou ena nona veisereki; ka vakacautaka na Kalou ena vuku ni nona Vosa. Sa vakadeitaka na veiSame ogo ni soro donu cecere ga sai koya na vakabauta ka vakarorogo se talairawarawa vua na Kalou..

I. Same 107:1-9, 43:

1. Same 107 ena 6 e cake sa vakamacalataka na veiSame sa baleta me tiko ena veigusu kecega na vakacautaka ka vakavinavinakataka na Kalou ena vuku ni nona loloma savu. II. Me wasi vakoqo na Same 107: 1-3 Sa tukuna na veimataqali tamata ena gauna ni leqa kei na cakacaka loloma ni nona veivueti na Kalou: na dau veilakoyaki se vulagi lako [4-9]; ko ira na vesuki se tiko e vale i veivesu [10-16]; na tauvimate [17-20]; ko ira na soko ka vakaleqai ena cagilaba [23-30]. Veitalia ga na kena rerevaki na veileqa oqori, sa curu basikata na Kalou ka veivuke. Sa lomani ira ka vueti ira era sotava na veika dredre. III. Nai yaloyalo vakaoqo sa dusia na vinaka ni Kalou en nona veisereki ka volai na Same 107 me marautaki kina na veivakabulai levu ni Kalou ena nodra lesu mai na Isireli ena nodra tiko vakabobula mai sega walega mai Ijipita mai Papiloni talega. IV. Na galala [freedom]e sega walega ni noda dodonu, ia nai solisoli loloma [gift] mai vua sa veisereki...na Kalou [Yahweh] se enai VTV ko Jisu na Dauveisereki. Dina ga ni lesoni ni macawa me yacova ga na tikina 1-9 ia nida wilika kece sa dodonu me ia tikoga na

gusuda ena veisiga na noda vakacaucautaka ka vakavinavinakataka na Kalou baleta na nona veisereki ka vakabulai veivueti ena veileqa kecega...sa sega sara ni lekaleka na liga ni Kalou me veivakabulai. Sa vakadeitaka sara na tikina 43: me vaka oqo, *O koya e vuku yalomatua me tugana e yalona na veika oqo ka vakasamataka na titobu, cecere ni loloma savu ni Kalou.*

C. Ai Vakamacala me baleta nai vola ki Kolosa:*Koto ena ra kei Taki [Turkey], tara ena dua na bati ni wai ena buca ena tadrua ni koro ko Ierapolisi [Hierapolis] kei Leotisea. Sega so ni rogo ena gauna nei Paula, ia sa vanua ni sili ena tobu katakata [hot springs], sai silisili ena gauna talega oqo, dina ga ni sa sega na koro ko Kolosa. Baleta ni koro koto ena sala ni veivoli ena maliwa kei Efeso kei na Euferetisi [Euphrates] e levu e lakova; ko ira mai Urope kei Esia. Ko ira mai Kolosa era vakatokai me Firitiana [Phrygians natives] ka ra mai vakaitikotiko ena koro oqo, baleta ni a qali vakapolitiki ki Roma kei Kirisi era tiko kina ko ira oqo ena caka bisinisi [business]. Era tiko talega kina na Jiu ena vuku ni bisinisi ni veivoli. Ni ra lako mai na veimatatamata duidui era kauta talega mai nodra dui kalou. Ena gauna oqo e tiko kina ko ira na: 1. Qarava na veika buli eso kei na kena vaqarai na kena Mana [Anamism and Superstition], 2. Qaravi ni Veika vakalomalagi: Matanisiga, vula kei na Kalolako [Astrology] 3. Qaravi ni nodra kalou na kai Kirisi kei Roma me vaka na veitaliataki ka vakabekabei ni bula ni yalewa mera vakayagataki mei vurevure ni bula vutuniyau [Greek and Roman gods], 4. Lotu qarava na veika tawa kilai eso, me vaka na vuku ga e rawa kina na bula [Mystery religions], 5. Lotu Jiu [Judaism], 6. Lotu VaKarisito [Christianity]. Nai vola oqo ka ra okati talega kina na veivola ki Filipai, Efeso kei Filimoni, era volai mai Roma ena gauna ka tiko vakavesu kina ko Paula rauta na 60 AD/ACE. Sa soli tu vua na galala me volavola ka rawa talega me la'ki sikovi. Nai vavakoso mai Kolosa e tauyavutaka ko Epafira na kai Kolosa. A rairai la'ki sikovi Paula ki Roma, ka vakaraitaka vua na nodra leqa nai vavakoso lotu, ena nodra via vakaikuritaka tale na veika eso era nanuma ni veiganiti, mei kuri ni nodra vakabauti Jisu me nodra Turaga kai Vakabula. Eda raica e muri ni a mai tiko vakavesu talega ko Epafira kei Paula mai Roma [Filimoni 23]. Nai vakavuvuli mei kuri ni vakabauti Jisu, sai vakavuvuli lasu ga. Eda sa raica oqo ena 6 na mataqali vakabauta e cake. Ko Paula sa vakadeitaka ga ni sai Jisu Karisito duaduaga sega na kenai kuri. Me vaka nai vakarau ni vosa kei na volavola nei Paula, sa dauliu na nona vakabula ka dusia talega na nonai tutu vakaiapositolo ka ni vakavuna se lewa ni Kalou. Sa vakadeitaka kina na dina ni nonai apositolo kei na kaukauwa ni Kalou sa mai vakaraitaka ko Jisu ena kaukauwa ni Yalo Tabu sa veigaravi kina. Mera tudei ga ni sega tale e dua ena solia na bula vaKalou, SEGA NI DUA NA KENAI KURI, KO JISU KARISITO DUADUA GA [CHRIST IS THE FULLNESS OF GOD].*

I. Kolosa 3:1-11: Eda sa raica oti na Kolosa 2: 6-19, ka dusia ko Paula na roka ni lotu vinaka ka dina ko ya: *ni sega tale ni dua na ka me vakuri kina na noda vakabauta, ko Jisu duadua ga sa soli kina se lolomataki kina na bula vei*

*keda... sega na vakasama vuku tale eso [8]; sega na veika nai tukuni vakatamata, na vakatakilakila ni kalokalo se nai bulibuli ka ciri tu e lomalagi [astrology]; sega na cilivi [11]; sega na muri ni valavuvuli se lawa eso [ascetic rules and regulations]: [16, 20-23]; sega na qaravi ni agilosi [18] se ena keba vakabibitaki na siga eso, se dua tale na ka, SA RAUTI JISU DUADUAGA. _ II. Na Kolosa 3:1-11: Meda vakadeitaka ni da sa raica oti e rua na dina lelevu baleti Jisu: Dua: ko Jisu na Kalou ka mai tamata, Imanueli: ena qai taucoko na vakabauta ni da sa vakabauta ni Kalou ko Jisu; Rua: ko Jisu duadua ga e soli [rawa] kina na bula ka sega ni rawa ni da vakuria tale ena dua na ka eda nanuma ga na tamata se da boletaka na tamata...*sai Jisu Karisito duadua ga sa soli [rawa] kina na bula nida vakabauta.* II. Na dina ni noda bula, nida tu vata ga kei Karisito, ko koya sa mate ka tucake tale ena vukuda, sa buli keda meda tamata vou. Meda vakaraici Jisu ga sa dabe enai dabedabe vakatui ena ligai matau ni Kalou. III. Sa sega ni vakarau ni bula vou meda lesu tale ena bula makawa, se kauta mai na veika eda raica oti e na wase 1-2 me vakuria na noda vakadeitaka ni sai Jisu duadua ga sa soli se noda [rawa] kina na bula vou. Na tikina 9-10 sa uto ni tukutuku: “...*dou sa luvata laivi na tamata makawa kei na nonai valavala, ka dou sa vakasuluma oqori sa vou, o koya sa vakavoui tiko ena vuku me vaka na yaloyalona ka buli koya...*” IV. Tikina 11, nida sa nei Karisito ena noda vakabauta, sa talei duadua ni sa oti na noda veivakaduiduitaki, eda sa tautauvata kece ena mata ni Kalou, sa dodonu me vakakina na noda veimaliwai vakatamata e vuravura ...*sa ulutaga vinaka ni veitalanoa ena gauna vou oqo!**

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke: *Ko Luke e vola nai vola e rua oqo: ko Luke na Kosipeli kei na Cakacaka ni Apositolo. Meda raica mada vakalekaleka: Na vuniwai ko Luke [Kolosa 4: 14], na kai Kirisi, kenai balebale ni tamata lotu vaKarisito ka sega ni Jiu me vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu se ko iratou ka vola na vo ni Kosipeli: Maciu, Marika kei Joni. Ko Luke e vola taumada na Kosipeli rauta na 60 AD/ACE mai Roma se Sisaria. Ni oti ga na Kosipeli sa raica ni ganita me vola na Cakacaka ni Apositolo se ganita vinaka me vakatokai me Cakacaka ni Yalo Tabu ka vakuria kina nona kila vakavuniwai ka sa ciqoma ni tiko tale edua na kaukauwa ni veivakabulai , ko ya na kaukauwa ni Kalou. Sa volai [63-70AD/ACE] nai vola vei Ceofilo [theo –kalou, philo-lomana], rairai dua na turaga lotu se dua nai vavakoso e ‘lomana na Kalou.’ Sa tomana kina na veika sa vakayacora ko Jisu, o koya ka vakatavuvuli vei ira na tamata, mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka yu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki*

vuravura raraba[Cakacaka 2:1ff]. E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti vuravura taucoko [inclusive]: a. Ko Luke e sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. Sega ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. 2. Sega ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, meu veidutaitaka nai vola vei kemuni” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba. 3. E levu cake na matailalai ni nona tukuna na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena nona vakaraitaki koya vei iratou na tisaipeli. 4. Vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni yuvale [pen-portraits]: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Oqo ko ira na turaga kei na marama e sotava ko Jisu ena nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula: Na nodra vakadinadina ko ira era sa rawai ena bula ni Dauveiqaravi Levu, nai Vakabula ni tamata vakabulai, na Turaga ko Jisu [1:1-2], na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50], nona qaravi Sakeusa ka vakabulai koya [19:1-10], sota kei ira so tale na tisaipeli ka sega ni dua vei iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo [24:13-15]; 6. Sa tukuna e dua na ‘Jisu’ dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ena 12 na yabaki ka tara na tutu ni nonai sulu ena gaunisala vei Jairo [8:41-42,49-56] me laki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48], na vada mai Neini ka vakabula na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na totoka kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou] ena veivosoti kei na vakabokoci ni valavalaca me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi sa yali, na tiki ni siliva sa yali, na gone sa yali se gone cidroi. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakaugeti ka veilauti me yaga ena noda buakela ni soKalou, vakadinadinataki Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

Luke 12: 13-21: I. Ena macawa sa oti Luke 11: 1-13 eda vulica na MASU ka vakatavulici iratou kina na tisaipeli ko Jisu. Sa koto kina nai vakarau ni masu ka dodonu meda dauvakamuria nida masu vua na Kalou na ‘Tamai Keimami mai Lomalagi’. Sa dau vakatokai me Masu ni Turaga [Lord’s Prayer], e dodonu beka me masu me nodratou na tisaipeli [Disciples’ Prayer...me noda masu na tisaipeli]. Eda raica na masu nei Jisu [Lord’s Prayer] e tiko ena Joni 17...sa ulutaga vinaka me veitalanoataki. Eda vakabibitaka ni masu e vakatavulici keda kina ko Jisu e dodonu meda dau cavuta wasoma ka me dau vakavulici keda

enai vakarau ni masu dina kei na lewe ni masu; ka me kua sara na masu veicavilaki se veilaveti vakatamata, se veivakadokadokai ga kina na tamata, ia me dokai ga kina na Kalou. Me da tovolea me kua so na masu balavu se talimagimagi, ia me cavuti ga na vosa veiganiti, me cavuti tiko ena vakabauta. Eda masu tiko vua na Kalou, ko koya e kila vinaka na veika eda cavuta tiko vua.

Na Luke 12: 13-21: I. Na vosa na *koco, kocokoco kocova* sa vakavuna na nona talanoataka ko Jisu na vosa vakatautauvata [13-20]. Nona taro taumada na tamata ka mai kerei Jisu me wasea mada nai yau ka dodonu me nodrau vakaveitacini. Sa raica rawa ko Jisu ni no kina e dua nai lawaki, ko ya na ‘kocokoco.’ Ena votai ni yau, ke levu cake na nona ko koya a mai taro, ena kaya vei tacina ni ko Jisu e nonai vakaro me wasei vaka ko ya. Ia, sa talanoataka ga ko Jisu na vosa vakatautauvata. II. Sa sega ni ca na cakacaka vagumatua se daucakacaka, ka sega ni ca na kena maroroi nai yau, ia sa ca ga ni ko qarava tiko na nomu cakacaka ena nomu kocokoco se nanumi iko ga vakai iko. Ni ko tea, tamusuka, binia ki na lololo mo nanuma tiko ni yau oqori e vakalougatataki iko kina na Kalou, sa dodonu sara mo wasea ka kakua ni kocova ga me nomu taudua. III. Raica na nona vosavosai yalona na tamata vutuniyau, **“Yaloqu vakacegu...” sa bini tu na ka sa nomu ena veiyabaki sa vo tu, kana,gunu, marau tiko..., ia e ka ni rarawa ni dua tale e lewa tiko na bula kei nai yau sa bini tu, na Kalou ga; sa na vakatau vua na gauna e na kacivi iko kina mo lesu tale vua.** E na qai nei cei na veika ko binia tu? Kua na kocokoco se binia, raica mada na veika ko binia tu e vale, de sa sinai mai na kato, na sova! A cava ko sega ni wasea kina...nai yau kece oqori ena tu mai ko na lako taudua ga ‘lako luvai wale’. Ko na tarogi kina ena mata ni Kalou. Sa kua so na kakanadua, na buburoga, na kocokoco, wasea na ka e tu vei iko. *E dua na vakasama bibi ko ya, ni kocokoco ka binia nai yau ka sega ni vota e vakavovodeataka na vakabauta na Kalou se veiwekani kei na Kalou [sa tiko ga na vakasama enai yau] sa na vakayawakitaki iko mai vua na Kalou.* IV. Sa kaya ko Jisu ena tikina 21, “Sa vakakina ko koya sa dau binia nai yau me nona, a sa sega ni vakaiyautaki ena ka ni Kalou” [wilika Vinaka na Maciu 6:19-21,24]. Ena vuravura vou eda bula kina sa da veilakoyaki na lewe ni vanua se curu vanua. *E Ositerelia, e Niusiladi, Amerika, Urope ka vakakina ena noda vanua mai Viti sa curu vou mai kina eso mera lewe ni vanua. Era a curu mai na Jaina, Idia kei na veimata tamata tale eso. A cava e na vakayacori mera lomani kina ka kauwaitaki. Sa dua na veitalanoa vinaka na sereki ni vosa na ‘vulagi’ se nai ‘taukei’ ka cava na kenai balebale ena vosa oqo nei Jisu? Veitalanoataka na bula kei na vosa oqo nei Jone Wesele ka raica vata kei na vosa oqo nei Jisu: “Cakacakataka na ka kece o rawata, maroroya na ka kece ko rawata, solia na ka kece ko rawata.”* Me vaka ko ya nai vakarau ni noda bula. Eso tale na tamata bula totoka e rawa mo veitalanoataki ira! Na cava beka

eda rawa ni wasea nai vavakoso lotu mera vakaiivotavota kina ko ira era via gunu se via kana? A cava na porokaramu ni lotu mera nanumi kina na vakaloloma ka sega ni baleta ga nai vavakoso lotu?

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]: A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31. C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu. Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataka ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature]. K. Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa. L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu, mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M. Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc., se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N. Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo